XAYRIDDIN SULTON HIKOYALARIDA XARAKTER TALQINI

Salimova Feruza Xalil qizi
TerDPI O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada Xayriddin Sulton hikoyalarida xarakter yaratish masalalari, qahramonlarning ruhiy olami va psixologik kechinmalari tahlil qilinadi. Adib asarlarida insonning ichki dunyosi, ma'naviy iztiroblari, hayotiy qarama-qarshiliklari hamda ruhiy izlanishlari badiiy mahorat bilan aks ettirilgan. Yozuvchi qahramonlarning tashqi hayoti bilan bir qatorda ularning ichki kechinmalarini ham chuqur ochib beradi. Hikoyalarda insonning yolg'izlik hissi, jamiyat bilan ziddiyati, orzu va voqelik o'rtasidagi kurashi o'ziga xos uslubda ifodalanadi.

Kalit so'zlar: Xayriddin Sulton, hikoya, xarakter, psixologizm, badiiy talqin, ruhiy kechinma, obraz, uslub.

Аннотация. В данной статье анализируются вопросы создания характера, духовный мир героев и их психологические переживания в рассказах Xayriddin Sulton. В произведениях писателя с художественным мастерством отражены внутренний мир человека, духовные страдания, жизненные противоречия и психологические поиски. Автор глубоко раскрывает не только внешнюю жизнь героев, но и их внутренние переживания. В рассказах своеобразным художественным стилем изображаются чувство одиночества человека, его противоречия с обществом, борьба между мечтой и реальностью.

Ключевые слова: Хайриддин Султан, рассказ, характер, психологизм, художественная интерпретация, духовное переживание, образ, стиль.

Abstract. This article analyzes the issues of character creation, the spiritual world of characters, and their psychological experiences in the stories of Xayriddin Sulton. The writer artistically depicts the inner world of a person, spiritual sufferings, life contradictions, and psychological quests in his works. Along with describing the external life of the characters, the author deeply reveals their inner experiences. The stories portray human loneliness, conflicts with society, and the struggle between dreams and reality through a unique artistic style.

Keywords: Xayriddin Sulton, story, character, psychologism, artistic interpretation, spiritual experience, image, style.

Badiiy ijodda inson xarakterini yaratish va uning ruhiy dunyosini ochib berish har bir adib mahoratining muhim mezonlaridan biridir [3:387]. Yozuvchi yashayotgan davr, muhit va ijtimoiy jarayonlar uning asarlarida turlicha aks etadi. Biroq chinakam san'atkor voqelikni oddiy tasvirlash bilan kifoyalanmay, inson qalbining eng nozik qatlamlarini ham ochib bera oladi. Shu jihatdan Xayriddin Sulton hikoyalari zamonaviy o'zbek nasrida alohida o'rin egallaydi.

Adib asarlarida insonning ichki kechinmalari, ruhiy iztiroblari va hayotiy murakkabliklari chuqur psixologik talqin asosida yoritiladi [5:65]. Yozuvchi qahramonlarining xarakterini tashqi voqealar orqali emas, balki ularning ichki dunyosi, o'y-kechinmalari, iztiroblari orqali namoyon qiladi. Shu sababli uning hikoyalari o'quvchini mushohada qilishga, inson tabiatini chuqurroq anglashga undaydi.

Xayriddin Sulton hikoyalarida inson ruhiyati bilan bog'liq masalalar yetakchi mavzulardan biri hisoblanadi. Qahramonlarning orzu va haqiqat o'rtasidagi kurashi, ma'naviy bo'shliq, yolg'izlik va ijtimoiy muammolar bilan to'qnashuvi adib ijodining asosiy xususiyatlaridan biridir [3:4].

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Xayriddin Sulton ijodini o'rganishda adabiyotshunoslikning psixologik tahlil, qiyosiy-tipologik va analitik metodlaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi [7:112]. Adib hikoyalaridagi xarakterlar tizimi, ularning ruhiy holati va ichki kurashlari mazkur metodlar asosida tadqiq qilinadi.

Yozuvchi ijodiga bag'ishlangan ilmiy manbalarda uning badiiy uslubi, falsafiy qarashlari va psixologik tasvir mahorati haqida qimmatli fikrlar bildirilgan. Ayniqsa, "Odamlardan tinglab hikoya", "Ishonch telefoni", "Bir oqshom ertagi" kabi asarlarida inson ruhiyati va xarakter masalalari keng yoritilgan.

Adabiyot nazariyasiga oid tadqiqotlar ham yozuvchi ijodini chuqurroq anglashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Psixologizm, pafos, obraz va xarakter tushunchalari Xayriddin Sulton hikoyalarini tahlil qilishda asosiy nazariy tayanch vazifasini bajaradi [1:17].

Natija va tahlil

Xayriddin Sulton hikoyalarining asosiy xususiyati – inson xarakterini tabiiy va hayotiy tasvirlashidadir. Yozuvchi qahramonlarning ruhiy holatini ochishda ortiqcha izoh va sun'iy dramatizmdan qochadi. U voqealarni tabiiy oqimda tasvirlar ekan, xarakterlarning ichki mohiyatini asta-sekin ochib boradi.

Adib hikoyalarida qahramonlarning ruhiy izlanishlari muhim o'rin tutadi. Ularning ko'pchiligi hayotning ma'nosini anglash, o'zligini topish va ichki muvozanatga erishish yo'lida iztirob chekadi [8:4-7]. Shu jihatdan yozuvchi obrazlari oddiy maishiy qahramon emas, balki murakkab ruhiy olam egasi sifatida gavdalanadi.

Masalan, "Anonim" hikoyasida qahramonning ichki qo'rquvi, ruhiy bosimi va yolg'izlik hissi kuchli psixologik tasvirlar orqali ifodalanadi. Muallif voqealarni

birinchi shaxs tilidan hikoya qilish orqali qahramon ruhiyatini yanada chuqurroq ochishga erishadi.

"Millatchining jazosi" hikoyasida esa insonning milliy o'zlik, sha'n va qadr-qimmat masalasidagi ruhiy kechinmalari tasvirlanadi. Jamolitdin obrazi orqali yozuvchi oddiy bir harf xatosi ortida katta ma'naviy fojiaga aylangan holatni ko'rsatadi. Qahramon o'z ism-sharifini to'g'rilash orqali milliy o'zligini tiklashga urinadi, biroq byurokratik tizim uning ruhiy iztirobini yanada kuchaytiradi.

"Dunyoning siri" hikoyasi esa yozuvchining psixologik mahoratini yanada yorqinroq namoyon etadi. Asardagi Muzaffar va Qunduz obrazlari ikki xil ruhiy olamni ifodalaydi. Muzaffar hayotdan ma'no izlayotgan, ichki tushkunlik va ruhiy iztirob girdobida yashayotgan qahramon sifatida gavdalanadi.

Qunduz obrazi esa nisbatan sokin va bosiq xarakterga ega bo'lsa-da, uning qalbida ham ma'naviy bo'shliq mavjud. Muallif ikki qahramon ruhiyatidagi ziddiyatlarni dialoglar, ichki monologlar va tabiat tasvirlari orqali ochib beradi.

Xayriddin Sulton hikoyalarida tabiat tasviri ham xarakter yaratishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Tabiat ko'pincha qahramon ruhiyatining ramziy ifodasiga aylanadi. Tog', yomg'ir, tuman yoki sovuq manzaralari personajlarning ichki holatini kuchaytirib beradi.

Adib hikoyalarining yana bir muhim jihati – falsafiy mushohadalarning kuchliligidir. Yozuvchi inson hayoti, uning mavjudlik ma'nosi, ruhiy ehtiyojlari haqida chuqur o'y yuritadi. Qahramonlar ko'pincha hayotning mohiyatini anglashga urinadi, biroq bu izlanishlar ularni ruhiy iztiroblarga olib keladi.

Xulosa

Xayriddin Sulton hikoyalari zamonaviy o'zbek nasrida inson xarakterini psixologik jihatdan chuqur yoritgan asarlar sifatida muhim ahamiyatga ega. Adib

qahramonlarning ichki dunyosini nozik badiiy vositalar orqali ochib beradi. Uning hikoyalarida inson ruhiyatidagi murakkab kechinmalar, ma'naviy izlanishlar va hayotiy ziddiyatlar ta'sirchan ifodalanadi.

Yozuvchi xarakter yaratishda tabiiylik va hayotiylik tamoyiliga amal qiladi. Obrazlarning ruhiy holati, ichki kurashlari va ma'naviy izlanishlari o'quvchini chuqur mushohadaga undaydi. Shu jihatdan Xayriddin Sulton hikoyalari nafaqat badiiy-estetik, balki falsafiy va psixologik qiymatga ham ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Fitrat. *Adabiyot qoidalari*. – Toshkent: O'qituvchi, 2009. – B. 17.
2. Golsuorsi J. *Olti adibning qiyofasiga chizgilar*. – Toshkent: Sharq, 2004. – B. 4.
3. Quronov D., Mamajonov Z., Sheraliyev M. *Adabiyotshunoslik lug'ati*. – Toshkent: Akademnashr, 2010. – B. 387.
4. Quronov D., Mamajonov Z., Sheraliyev M. *Adabiyotshunoslik lug'ati*. – Toshkent: Akademnashr, 2010. – B. 214.
5. Sulton X. *Ishonch telefoni*. – Toshkent: Ziyo nashr, 2023. – B. 65.
6. Sulton X. *Odamlardan tinglab hikoya*. – Toshkent: Adabiyot, 2020. – B. 37.
7. Sultonov I. va boshqalar. *Adabiyot nazariyasi*. II tom. – Toshkent: Fan, 1979. – B. 112.
8. Sultonov X. *Bir oqshom ertagi*. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 1983. – B. 4-7.
9. Mardonova Lobar Umaraliyevna. (2024). TARIXIY MANBALARDA AMIR TEMUR OBRAZINING BADIIY TALQINLARI. IMRAS, 7(6), 56–60.
10. Zafariddin Temirov, and Xujanova Nasiba. "The Triumph of Light Over Darkness." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, vol. 33, 20 Feb. 2025, pp. 34-37.

11. Dilshoda, A. (2025). MUHAMMAD YUSUF IJODINING ADABIYOTIMIZDA TUTGAN O 'RNI. Global Science Review, 1(1), 388-392.
12. Xurramovna, Q. G., & To'raqulovna, D. M. (2025, December). "FARHOD VA SHIRIN" DOSTONIDAGI ONOMOSTIK BIRLIKLARNING BADIIY-POETIK AHAMIYATI. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION.* (Vol. 1, No. 5, pp. 58-61).
13. Saidmuradova, S., & Madina, T. L. (2024). ALISHER NAVOIY SHE'RIYATI POETIKASI. *PEDAGOGS*, *57*(1), 147-152.
14. Farida, X., To'xtayeva, D., Murtazayeva, M., & Abdurahmonova, D. (2025). SAB'AI SAYYOR" DOSTONINING BOBLARI BO'YICHA TAVSIFI. *Shokh Articles Library*, *1*(2).